

Water op de bestuurdersagenda. De lange lijnen blijven zien.

Monitoren van de ontwikkeling die Nederland doormaakt op watergebied vergt lange periodes: 'Zo zie je, hoe er in zeven jaar geweldig veel is veranderd', zegt waterbestuurder Paul van Erkelens. En Marleen Kaptein, grondlegger van een geheel op water en milieu geënte woonwijk in Culemborg: 'Alle hypes over water als gevolg van calamiteiten betekenen aandacht voor deelaspecten. Maar vaak mis ik samenhang.'

Ze naderen elkaar in hun streven naar helderheid. Naar het laten gelden van overtuigingskracht. Centraal staat: 'Je idee goed vertalen naar de leefomgeving van de mensen om wie het gaat.' Ze pleiten allebei voor de lange lijnen, voor samenhang en evaluatie.

Monitoring is één van de vijf pijlers van de Commissie Integraal Waterbeheer (CIW), die per 2004 in nieuwe stijl verder gaat als deskundigencommissie die gaat lobbyen voor de waterzaak. In het Landelijk Bestuurlijk Overleg Water (LBOW) stemmen waterschappen, gemeenten, provincies en het Rijk hun beleid af onder leiding van staatssecretaris Schultz van Haegen.

In een serie artikelen peilt *B&G* de tussenstand: hoe staat het met de bewustwording als het gaat om waterbeheer? En dringt het besef wel door dat water een veel hogere kostenpost gaat worden? Aflevering 4.

**AGNES
KOERTS en
DERK VAN
DER LAAN**
Adviseurs en
journalisten

Belangstelling voor water heeft

Paul van Erkelens draaft op de grens van 2003 en 2004 tussen drie banen. Eén: hij is bezig aan zijn afscheid als watergraaf van Regge & Dinkel, in Twente. Twee: de start van zijn nieuwe baan, dijkgraaf van het nieuwe gefuseerde Friese waterschap, per 2004. Drie: tijdelijk voorzitter van de Unie van Waterschappen, nu Jan-Jaap de Graeff aftrad omdat hij de baas werd van de Vereniging Natuurmonumenten.

Van Erkelens grinnikt even als hij hoort wat hij zeven jaar geleden in een informeel gesprek zei over de wereld van het water. Hij was er toen een paar jaar aan de slag, als dijkgraaf van Regge & Dinkel in Twente. We tekenden op: Jaloers op het politieke proces. Omdat het altijd aandacht trekt. Integraal waterbeheer is teveel een speelgoedje van het waterschap. Provincie en gemeenten hebben ordenende instrumenten in handen maar ze laten het afweten.

Verrast springt hij erop in: 'Zo zie je, hoe er in zeven jaar geweldig veel is veranderd. Evaluaties en monitoring van zulke processen moet je vooral over dergelijke lange termijnen doen. Zou je elke zes maanden, of elk jaar de vorderingen zoeken, dan zie je alleen een slakkengang.'

Hij vindt dat we in Nederland slecht zijn in het bijhouden van veranderingen. 'Goede monitoring van ontwikkelingen blijft te vaak uit omdat we veel energie steken in het maken van precieze afspraken over wat we gaan doen en pas later, gaandeweg, gaan bedenken welke cijfers we verzamelen om het allemaal in de gaten te houden. We moeten bovendien af', zegt Van Erkelens, 'van de neiging alleen problemen te monitoren. Succesverhalen worden teveel over het hoofd gezien. En de periode die je kiest voor tussentijdse evaluatie moet verband houden met de snelheid van het proces.'

De Commissie Integraal Waterbeheer (CIW) presenteert elk jaar een tussenstand, Water in Beeld. 'Misschien is een keer per twee jaar genoeg om vooruitgang te kunnen aantonen'.

Over de afgelopen zeven jaar: 'Er is veel in gang gezet. De Commissie-Tielrooij, het Nationaal Bestuursakkoord Water met ambitieuze verplichtingen. De Europese Kaderrichtlijn Water met een twintigjarig investeringsprogramma. De samenwerking met de gemeenten is ge-

weldig vooruitgegaan. Zij verwerken water veel meer in hun plannen.'

Jaloers op het politieke proces is hij niet meer. Hij kwam vers uit de gemeentepolitiek, als wethouder en als burgemeester. Water heeft enorm aan belangstelling gewonnen. Boeren sluiten een contract waarmee ze geld krijgen als hun grond onderloopt. Burgers willen betalen voor maatregelen die voorkomen dat hun kelder opnieuw vol water staat. Ondernemingen denken mee in waterretentieplannen.

Hij vindt het vervelend om te zeggen, maar: 'Belangstelling voor water heeft prikkels nodig. Overlast, wegspoelende parketvloeren. Dan heeft een verbeteringsplan dat de waterwereld aanbiedt draagvlak.' Die aandacht kreeg de laatste jaren een meer heftig karakter. 'Er zijn vier watersneden in Nederland langsgelopen, telkens met een andere bron, en telkens leidde dat tot grote aandacht van politiek en burgers voor water: de ramp van 1953, de zee, leidde tot de Deltawet. In 1993 tot 1995 zagen we de problemen uit de grote rivieren komen. Dat leidde tot het Deltaplan Grote Rivieren. In 1998 stond Twente blank door overvloedige regen en in 2002 zagen we een ander gevolg van de regen: de rioleeringsystemen konden het niet meer aan. Dat heeft allemaal veel invloed gehad op de bewustwording.'

Met burgers die weten dat overstromingen en droogten echt een probleem zijn, ben je er nog niet. 'Nodig is bestuurlijke overtuigingskracht. Maar eerst helderheid. Bestuurders moeten duidelijk zeggen: dit is ons voorstel. Hét voorbeeld in Twente is het contract met de boeren aan de Dinkel. Vroeger werd besloten tot kanalisatie bij wateroverlast. Dat is verleden tijd, daar zijn wij helder over. We hebben de zaken immers omgedraaid: vroeger werd alles technisch opgelost. Nu stellen we het land open voor water en voor de overlast geven we vergoedingen in geld. Dan moet je ook zeggen: die moderne oplossing mag ook wat kosten. Je plan staat en valt met de vraag: hoeveel krijgen die boeren? De boeren langs de Dinkel krijgen een tegemoetkoming voor het risico van overstroming. En dat is per saldo een stuk goedkoper dan een extra omleidingskanaal graven.'

'Natuurlijk heb je jaren nodig om een om-

prikkels nodig

slag naar nieuwe opvattingen te maken. Bestuurders zijn altijd bang voor precedentwerking. De maatschappij is sneller geneigd een claim in te dienen. Dus als je een oplossing hebt, presenteer dan de totale oplossing, met de financiële kant erbij. Niet eerst een herinrichtingsplan maken en zeggen: de compensatieregeling komt later wel.

De Woolde, een 65 hectare groot retentiegebied tussen Hengelo en Delden, tegen de A35 aan, is een voorbeeld waar Regge & Dinkel trots op is. Door een pakket van werken te presenteren en de aangrenzende buurt er volop bij te betrekken is er een wateropslag gekomen op hele dure grond. De buurt ging mee, overtuigd van de voordelen van een geluidswal, meer recreatiemogelijkheden en het perspectief van stijgende huizenprijzen. Van Erkelens: 'En een groot buurtfeest waar uiteindelijk 500 mensen de polonaise dansten. Om het allemaal te bekijken. Mensen vragen toch altijd: wat kan ik hiermee? Je moet je idee vertalen naar hun leefomgeving.' Hij zag bij Engelse collega's, in Somerset, hoe zij via festivals, spelen en educatie al bij de start van een project direct contact leggen met de mensen om wie het gaat. 'We zitten samen met een Engels en een Duits waterschap in een uitwisselingsproject. We leren veel van elkaar.'

Water gaat de burger steeds meer kosten, maar Van Erkelens wijst op Nederlands unieke situatie: 'Als we economisch belangrijk willen blijven, vooral in het lage deel van het land, dan kost dat wat. Ik denk dat we een goed financieringssysteem hebben, zeker internationaal gezien. De kosten lopen de spuigaten niet uit en de burger weet: mijn buurman zit in het waterschapsbestuur dus dat zit wel goed. Hoeveel betaalt de burger je om ongelimiteerd water te kunnen zuiveren en afvoeren: 120 euro per jaar, 140? Is dat veel? In Twente gaan de tarieven met 5 tot 6 procent per jaar omhoog, inclusief de inflatie.'

Van Erkelens maakt zich een beetje nijdig over de structuurdiscussie of waterschappen hun tijd hebben gehad, en of de provincies hun taken niet moeten overnemen. 'Mensen als oudgedeputeerde Jan Boelhouwer, nu voor de PvdA in de Tweede Kamer, en adviseur Peter van Rooy

zeggen dan onder andere dat het goedkoper kan, en democratischer. Daar geloof ik niks van. Beseft toch dat er geweldige investeringen nodig zijn om Nederland bewoonbaar te houden. Dat staat los van de organisatiestructuur. En nog wat: ik vrees achterstallig onderhoud, als waterbeheer los komt van het waterschap en speelbal wordt van algemene politieke prioriteitstelling.'

Wel geeft hij toe dat de relaties tussen de overheden op watergebied veel meer helder moeten worden gemaakt. En de waterschappen horen meer alert te worden als het gaat om communicatie. 'Je moet gezien worden. Hier bij Regge & Dinkel heb ik de stelregel ingevoerd dat we iedere week in de krant moeten staan. Niet alleen om het waterschap goed op het toneel te brengen maar om de discussie over water te stimuleren.'

Met gemeenten zijn de relaties met sprongen vooruit gegaan. 'Ze vinden ons soms lastig. Maar intussen is de invloed van water op de ruimtelijke ordening enorm toegenomen. Zij hebben de instrumenten, en ze gebruiken die meer en meer. We worden geholpen door de Watertoets die nu ook echt in de wet staat. Als de provincies nu ook maar hun rug recht houden. In de streekplannen zal water echt geïntegreerd moeten raken. Sommige provincies hebben hier nog wel een behoorlijke slag te maken.'

Over de rol van het landelijk overleg, zoals dat begon in de CIW: 'De commissie was ooit het eerste gestructureerde overleg tussen alle overheden op watergebied. Voor die tijd trok iedereen apart op. Er komt nu een commissie nieuwe stijl, met alleen deskundigen, nog steeds onder leiding van de kroonprins. Dat zie ik wel voor me. Als een luis in de pels die gevraagd en ongevraagd de thermometer steekt in de uitvoering van het beleid.'

Paul van Erkelens staat met één been in zijn nieuwe baan, in Friesland. Werken vanuit Leeuwarden, wonen in Hindeloopen. Aan de dijk. Heel iets anders dan Twente. Het werk wordt nu uitgebreider, met meer taken op het gebied van waterbeheer.

Marleen Kaptein: 'Ik zie dat een goede inrichting van een gebied zeker invloed heeft op het gedrag van mensen die dat bewust ervaren.'

Enig rumoer stijgt op nadat een van de congresgangers uit de zaal aan de discussie deelneemt. 'Integreer waterbeheer als iets normaals in de dagelijkse leefomgeving. Ga daarbij uit van de kwaliteiten van de plek en maak gebruik van de expertise van de bewoners zelf', stelt Marleen Kaptein, een particuliere voorloper als het gaat om bewust omgaan met natuur en milieu in de directe leefomgeving. Zij maakt haar punt op 21 november tijdens de Spiegeldag Water en Ruimte 2003 in Rotterdam, een initiatief van onder meer het kennisnetwerk Habiforum. De honderden deelnemers, meestal beroepsmatig betrokken bij de waterwereld, buigen zich die dag vooral over de vraag: hoe krijg ik draagvlak voor de waterplannen die wij nodig vinden? Volgens Kaptein ontstaat draagvlak niet van bovenaf. 'Burgers moeten in hun directe omgeving iets zien, iets voelen en iets kunnen meemaken met water. Stimuleer dat. Veel mensen tonen interesse om een deel van hun leefomgeving zelf vorm te helpen geven. En om er ook van te genieten. Draagvlak moet je er nooit met de haren bij slepen maar zien te kweken. Ik zie dat een goede inrichting van een gebied zeker invloed heeft op het gedrag van mensen die dat bewust ervaren.' Het bewustzijn over de waterproblematiek neemt de laatste tien jaar wel toe, maar de kennis en kunde over een

werkelijk integrale aanpak is nog gebrekkig aanwezig, zegt Kaptein. 'Alle hypes over water als gevolg van calamiteiten zorgen voor meer aandacht van deelaspecten maar te vaak mis ik nog voldoende samenhang.' Zij nam tien jaar geleden het initiatief voor de bouw van een integraal ontworpen woonwijk waarin bewust wordt omgegaan met natuur, milieu en energie. 'Met een aantal mensen richtten we de Stichting Educatie, Voorlichting en Advies (E.V.A.) op en we zochten een plek voor een ideale woonwijk. In Culemborg lag een prima locatie rondom een beschermd waterwingebied, pal naast het station. Met alleen maïsvelden en een watertoren.' Inmiddels telt Lanxmeer, de nieuwbouwwijk die hier dankzij de E.V.A. is ontstaan, al zeshonderd inwoners. De wijk is een laboratorium voor innovaties met veel participatie van de bewoners. Daarnaast doet de Stichting, vrijwel onbetaald, intensief aan kennisoverdracht. Behalve rond de tweehonderd woningen en appartementen zal de wijk bestaan uit onder meer kantoren, een stadsboerderij en een ecologisch centrum. Op het gebied van waterbeheer zijn hier een aantal succesvolle toepassingen te zien. Het regenwater en het huishoudelijk afvalwater wordt opgevangen in rietvelden en daar gezuiverd. Vervuild water van de

verharde wegen, bijvoorbeeld door incidenteel autorijden, komt terecht in wadi's en wordt zo weggeleid van de kwetsbare kern van de wijk, het eigenlijke waterwingebied zelf. Gebruikt water gaat door helofytenvelden. Het rioolafval gaat naar een biogasinstallatie waarin ook ander restafval terecht komt. Ook is een unieke samenwerking ontstaan tussen het waterbedrijf en het nutsbedrijf. 'Het drinkwater dat wordt aangeleverd is tien graden warm. Het wordt via een warmtepomp opgevangen en in een collectiefketel systeem verhit. Zo heeft een deel van Lanxmeer nu stadsverwarming in de wanden. Een volledig gescheiden huishoudwatersysteem is afgeblazen ondanks de aanwezigheid van een schone bron hier.' De modale bewoner van Lanxmeer is niet de doorsnee bewoner van andere nieuwbouw, maar de wijk krijgt veel belangstelling uit binnen- en buitenland. 'Begin jaren '90 spraken we vooral over het milieu als probleem. De laatste jaren ligt het accent vooral op de kansen die milieuvriendelijke toepassingen bieden. Laatst ontvingen we een groep van negentig Belgische burgemeesters en wethouders. Zij keken hun ogen uit en kwamen tot de conclusie dat zij nog veel kunnen leren. Wij stellen onze expertise graag ten dienste en de aanvragen daarvoor nemen aanzienlijk toe, uit binnen- en buitenland.'